

УДК 378.1:37.012

Є. О. ПАВЛЮК,

*кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, доцент
кафедри здоров'я людини Хмельницького національного університету,
м. Хмельницький*

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ТРЕНЕРІВ-ВИКЛАДАЧІВ

У статті висвітлено філософсько-методологічне обґрунтування професійної компетентності як складової професійної діяльності майбутніх тренерів-викладачів.

Ключові слова: *тренер-викладач, професійна діяльність, компетентність, професійна компетентність.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Формування світогляду як системи поглядів на життя, природу, суспільство передбачає усвідомлення людиною свого становища в навколишньому світі. На певному етапі розвитку особистості в цей процес включається значний просторово-часовий період життя людини – період професіогенезу, який ми розуміємо як процес зародження, подальшого розвитку, професійного становлення майбутнього тренера-викладача. Професіогенез складається з визначених етапів: професійного самовизначення (оптація), професійного навчання (первинна професіоналізація), досягнення певного рівня фахової підготовленості (професійна компетентність), що дає змогу ефективно організовувати кваліфіковану професійну діяльність у сучасному, динамічно змінюваному суспільстві, удосконалювати її та набувати професійної майстерності на шляху професійного зростання (вторинної професіо-

налізації). Кожен із цих етапів розпочинається з визначення особистісних цінностей у становленні фахівця, певної особистісної мети – вершини та самоорганізаційних процесів у формуванні майбутнього тренера-викладача. Отже актуалізується філософсько-методологічне обґрунтування професійної компетентності як складової професійної діяльності майбутніх тренерів-викладачів, чому і присвячена дана стаття.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Професійна компетентність сучасного фахівця є складним багатокомпонентним поняттям, про що свідчить численність наукових підходів у сучасній науковій літературі: соціокультурного, діяльнісного, комунікативного, професійного, контекстно-інформаційного, психологічного тощо [1]. Поняття “професійна компетентність” у психолого-педагогічній літературі трактується як: сукупність знань, умінь і навичок, що визначають результативність праці [2]; єдність теоретичної та практичної підготовки студентів [3]; поєднання знань із професійно значущими особистісними якостями [4]; система знань та вмінь педагога, що виявляється при вирішенні на практиці професійно-педагогічних завдань [5]; система знань та вмінь, на основі яких формується творчий потенціал учителя та будується його діяльність [6].

Очевидно, різноплановість трактувань даного поняття зумовлена відмінністю наукових підходів (особистісно-діяльнісного, системно-структурного, культурологічного та ін.) щодо вирішуваних дослідницьких завдань.

Дещо ширше розглядають професійну компетентність Т. Браже [6], І. Зязюн [7], А. Маркова [8].

Так, Т. Браже вказує на те, що професійна компетентність людей, що працюють в системі “людина – людина”, визначається не тільки базовими знаннями й вміннями, а й ціннісними орієнтаціями фахівця, мотивами його діяльності, усвідомленням самого себе у світі та світу навколо себе, стилем взаємодії з людьми, загальною культурою, здатністю до розвитку свого творчого потенціалу [6].

Метою статті є обґрунтування професійної компетентності як складової професійної діяльності майбутніх тренерів-викладачів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні поняття компетентності набуває актуальності. Це пов'язують з багатьма чинниками, оскільки саме компетентності є тими індикаторами, які дозволяють визначити готовність майбутнього фахівця до життя, його подальшого розвитку й активної участі у житті суспільства, а у педагога – розвиток професійно-значимих особистісних якостей, тобто педагогічний професіоналізм [9].

Джон Равен визначає категорію компетентності як здатність людини, яка необхідна для виконання конкретної дії в певній галузі діяльності, яка поєднує в собі знання, навички, способи мислення і готовність нести відповідальність за свої вчинки.

Головною метою підготовки майбутніх тренерів-викладачів у соціально-економічних умовах суспільства стає не здобуття ним кваліфікації у вибраній вузькоспеціальній сфері, а набуття та розвиток певних компетентностей, які мають забезпечити йому можливість адаптуватися в умовах динамічного розвитку сучасного світу. Це потребує впровадження відповідних змін у зміст професійної підготовки майбутніх фахівців.

У наукових роботах досліджена компетентність з позиції інтегрованого підходу: “Компетентність є системною єдністю, що інтегрує особистісні, наочні та інструментальні (зокрема комунікативні) особливості і компоненти” [10].

На думку М. Фіцули, професійну компетентність фахівця визначають ціннісні орієнтації, мотиви його діяльності, розуміння себе та навколишнього світу, сталі взаємини з людьми, здатність до розвитку свого творчого потенціалу.

У контексті нашого дослідження ми розглядаємо питання формування професійної компетентності майбутніх тренерів-викладачів, виходячи із специфіки професійної діяльності. Вивчення особливостей професійної діяльності дає можливість вирішувати різні науково-практичні завдання, а саме: професійний відбір, професійна консультація, проектування нових видів діяльності, складання професіограми, створення моделей фахівців певної галузі та розробка на цій основі нових форм і методів підготовки кваліфікованих кадрів, методик формування їх професійної компетентності. Крім цього, психологічне вивчення трудової

діяльності дає змогу, на думку Н. Ковальської, “не тільки обґрунтувати шляхи, методи й засоби вдосконалення діяльності, але також досліджувати фундаментальні явища психіки (формування суб’єкта праці, розвиток здатностей, механізми регуляції функціональних станів, вияву особистісних особливостей у трудовому поведженні і т. д.)”.

Процес формування професійної компетентності майбутнього тренера-викладача необхідно розглядати в тісному взаємозв’язку з аналізом його професійної діяльності, адже особливості діяльності транслюються на навчальний процес, наприклад, при визначенні ступеня значущості тієї чи іншої дисципліни і кількості годин для неї в структурі навчального плану.

Модель професійної компетентності дає можливість ширше поглянути на проблеми підготовки і використання фахівців, оцінити якість роботи з формування особистості майбутнього тренера-викладача, звернути увагу на особливості професійної діяльності.

На важливість аналізу професійної діяльності в зв’язку із вирішенням проблем удосконалення змісту професійного навчання звертає увагу В. Кагерманьян (у співавторстві з А. Савельєвим та Л. Сьомушиною), який зазначає, що модель професійної діяльності дає уявлення про її цілісний зміст, розкриває внутрішню структуру, взаємозв’язки та взаємозалежності елементів. При цьому професійні функції виступають першоджерелом формування системи вимог підготовки майбутніх фахівців.

Отже, ми вважаємо, що вивчення і аналіз професійної діяльності майбутніх тренерів-викладачів та створення на цій основі структури професійної компетентності є одним із перспективних напрямів забезпечення належної якості фахової підготовки майбутніх фахівців та формування їх професійної компетентності.

Галузю професійної діяльності майбутнього тренера-викладача є фізична культура, спорт, включаючи в себе дитячо-юнацький спорт, масовий спорт, спорт вищих досягнень, спортивно-оздоровчий туризм, рухова рекреація та реабілітація, діяльність із оздоровлення населення засобами фізичної культури та спорту.

Отже, співставлення поглядів науковців (табл. 1) показує, що знання, уміння та навички виступають своєрідними рольовими характеристика-

ми, ключовими категоріями, структурними компонентами в розумінні сутності поняття “професійна компетентність”, від ступеня розвитку яких залежить якість професійної діяльності.

Таблиця 1

**Головні компоненти поняття
“Професійна компетентність”**

№ з/п	Ключові категорії поняття “Професійна компетентність”	Автор
1	Знання, уміння і навички	К. Платонов Н. Кузьміна Т. Браже
2	Знання; професійно значущі особистісні якості	І. Міщенко
3	Ціннісні орієнтації; мотиви діяльності; усвідомлення самого себе у світі та світу навколо себе; стиль взаємодії з людьми; загальна культура; здатністю до розвитку свого творчого потенціалу	Т. Браже В. Радул
4	Знання предмета; методики викладання; рівень розвитку професійної самосвідомості; індивідуально-типові особливості; професійно-значущі якості	І. Зязюн
5	Знання й вміння; володіння психологічними якостями; професійна діяльність	А. Маркова
6	Знання, уміння, навички; способи і прийоми реалізації знань, умінь і навичок у діяльності, спілкуванні (культура спілкування, навички соціальної поведінки); самовдосконалення особистості	Л. Мітіна
7	Професійні знання; професійні уміння та навички; психологічні особливості; професійна позиція	Л. Сохань, І. Єрмакова, Г. Несен
8	Загальнопрофесійні знання та вміння з організації та планування робочих процесів, читання та складання документів, способів рішення проблем, використання нових інформаційних технологій	О. Губарева
9	Знання, уміння, навички, здібності, досвід, мотивація і особистісні властивості	С. Самойленко

Термін “професійна компетентність” складається з двох категорій – “професія” і “компетентність”. Професія (від лат. *Professio* – офіційно вказане заняття) – вид трудової діяльності людини, яка володіє комплексом теоретичних знань і практичних навичок, отриманих в результаті спеціальної підготовки і досвіду роботи [11].

У зміст професійної компетентності І. Зязюн включає знання предмета, методики його викладання, педагогіки й психології та рівень розвитку професійної самосвідомості, індивідуально-типові особливості й професійно-значущі якості [7].

А. Маркова розглядає професійну компетентність як обізнаність учителя про знання й вміння та їх нормативні ознаки, що необхідні для виконання цієї праці; володіння психологічними якостями, бажаними для її виконання, реальна професійна діяльність відповідно до еталонів та норм [8].

Л. Мітіна під професійною компетентністю розуміє гармонійне співвідношення елементів дієвої і комунікативної (культура спілкування, навички соціальної поведінки) підструктур. На її погляд, професійна компетентність включає знання, уміння, навички, а також способи і прийоми реалізації їх в діяльності, спілкуванні, розвитку (саморозвитку) особистості [12].

О. Губарева у своєму дисертаційному дослідженні визначає професійну компетентність як сукупність загальнопрофесійних знань та вмінь з організації та планування робочих процесів, читання та складання документів, способів рішення проблем, використання нових інформаційних технологій [13].

Ми більш схилиємося до думки С. Самойленко [14], та під професійною компетентністю розуміємо комплексну характеристику людини, що виявляється в конкретній професійній діяльності та включає знання, уміння, навички, здібності, досвід, мотивацію і особистісні властивості.

Висновок. Отже, проведений аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє зробити висновок в контексті нашого дослідження про те, що ми розглядаємо професійну компетентність тренера-викладача як необхідний обсяг і рівень знань та досвід з виду професійної діяльності, а професійна компетенція – це сукупність доступних для вимірювання чи

оцінювання умінь, знань і навичок, набутих упродовж навчання і необхідних для виконання певного виду професійної діяльності.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямі полягати-муть у визначенні рівнів сформованості професійної компетентності у майбутніх тренерів-викладачів.

Список використаної літератури

1. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : “К.І.С.”, 2004. – 112 с.
2. Платонов К. К. Краткий словарь системы психологических понятий / К. К. Платонов. – М. : Высшая школа, 1984. – 174 с.
3. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія : підручник для студентів, аспірантів та молодих викладачів / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
4. Міщенко І. Б. Дидактичні умови формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх викладачів економіки в процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Міщенко Ірина Борисівна. – К., 2004. – 228 с.
5. Кузьмина Н. В. Методы исследования педагогической деятельности / Н. В. Кузьмина. – Л., 1970. – 114 с.
6. Браже Т. Г. Развитие творческого потенциала учителя / Т. Г. Браже // Советская педагогика. – 1989. – № 8. – С. 89–94.
7. Педагогічна майстерність : підручник / [І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.] ; за ред. І. А. Зязюна. – К. : Вища школа, 1997. – 349 с.
8. Маркова А. К. Психологический анализ профессиональной компетентности учителя / А. К. Маркова // Сов. педагогика. – 1990. – № 8. – С. 82–88.
9. Ситник О. П. Професійна компетентність вчителя // Управління школою. – 2006. – № 14. – С. 2–9.
10. White R. W. Motivatio Reconsidered: The Concept of Competence / Psychological Review. – 1959. – № 66. – P. 297–333.
11. Душков Б. А. Психология труда, профессиональной, информационной и организационной деятельности : учебное пособие для высшей школы / Б. А. Душков, А. В. Королев, Б. А. Смирнов. – М. : Академический проект, 2003. – 848 с.

12. Митина Л. М. Психологическое сопровождение выбора профессии : научно-методическое пособие / Л. М. Митина. – [2-е изд. испр.] – М. : Флинта, 2003. – 184 с.

13. Губарева О. С. Психологічні особливості формування професійної компетентності працівників ОВС : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06 / Губарева Ольга Семенівна. – Х., 2005. – 216 с.

14. Самойленко С. А. Оценка профессиональной компетентности – новая услуга в службе занятости / С. А. Самойленко // Профессиональный потенциал. – 2004. – № 1–2. – С. 2–9.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Романишина Л. М.

Стаття надійшла до редакції 25.04.2014.

Павлюк Е. А. Профессиональная компетентность как составляющая профессиональной деятельности будущих тренеров-преподавателей

В статье подано філософсько-методологічне обґрунтування професійної компетентності як складової професійної діяльності майбутніх тренерів-вчителів.

Ключевые слова: *тренер-преподаватель, профессиональная деятельность, компетентность, профессиональная компетентность.*

Pavlyuk Y. O. Professional competence as the occupational activity component of future trainer-teachers

This article deals with philosophical and methodological explanation of professional competence as the occupational activity component of future trainer-teachers.

The main goal of the training of future trainer-teachers is not only to obtain the qualifications in social and economic conditions, but also to gain and develop personal skills. These features can help trainer-teachers to adapt themselves in conditions of the dynamic development of the modern world. It requires introduction of the appropriate changes to the program of occupational training of trainer-teachers.

The context of our investigation deals with the issues of occupational competence of future trainer-teachers, taking into account the peculiarities of

professional activity. The investigation of these peculiarities of the occupational activity gives the possibilities to solve different scientific and practical tasks, such as: professional selection, consultation, projecting new types of activity, planning the programs, distinguishing the types of specialists and creating innovative methods of training skilled personnel and formation of their professional competence.

The field of professional activity for future trainer-teachers is physical training, sport and its kinds such as: child-youth sport, mass sport, high achievement sport, sports and fitness tourism, movement recreation and rehabilitation, population recovery with a help of physical training and sport.

Thus we suppose that investigation and analysis of professional activity of future trainer-teachers. The professional competence is one of the most perspective orientation for providing the appropriate quality of future trainer-teachers' training.

The analysis of scholar literature affords us to make a conclusion of our research that is we consider the professional competence as required level of knowledge and experience, which future trainer-teachers can obtain during training.

Prospects of the next investigation will be the determination of professional competence level of future trainer-teachers.

Keywords: *professional competence, trainer-teacher, occupational activity.*